

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

סגן חנון פריימן ז"ל

בן קטה ועמוס

נולד בגרמניה

בתאריך כ' בניסן תרצ"א, 7/4/1931

התגייס באוגוסט 1948

שרת בחיל האויר

נפל בעת מילוי תפקידו

בתאריך י"ט באייר תשי"ב, 14/5/1952

נקבר בהר הרצל

אזור: ב חלקה: 6 שורה: 9 קבר: 2

בן 21 בנפלו

קורות חיים

בן עמוס (ברנרד) וקטה. נולד ביום כ' בניסן תרצ"א (7.4.1931) בנירנברג שבגרמניה. עלה לארץ בשנת 1934. סיים את לימודיו בגמנסיה העברית בירושלים. השתייך לתנועת "הצופים". נטה לדברי ספרות וגילה עניין רב במוסיקה ובאמנות. גויס לצה"ל באוגוסט 1948. עבר כמה אימוני-טיס ובשנת 1952 היה לסגן ומדריך-טיס בצבא-הקבע. בשעות-הפנאי במשך שנת-חיו האחרונה עסק בתרגום ספר-טייסים שהיה אהוב עליו מאד, Twelve O'clock High, מתוך כוונה להקנות את תכנו לחבריו. ביום י"ט באייר תשי"ב (14.5.1952) נפל בשעת מילוי תפקידו והובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי שעל הר-הרצל בירושלים. אחיו יהודה נפל במלחמת-הקוממיות.

חֲשֹׁבוֹן-הַנֶּפֶשׁ

לעבר הקור היא בעלת ערך עצום, לא רק בחיי הפרט אלא גם בחיי החברה כולה.

מה עושה "האדם הפשוט" בשעה זו של ישיבה ליד שולחן שעליו עומדת עשית, כשהתריסים מוגפים? — אדם-אדם וחשבון-חיו שלו. יש השואלים אותה שעה: מאין באתי ולאן אני הולך? —

למעשה, מה משמעותה של השאלה הראשונה? שאלה זו אינה אלא סיכום הנסיון בעבר, ושאיפה לכוון לפיו את גורלו בעתיד. סיכום הנסיון של העבר הוא נחלת כל אדם. אין אדם שאינו שואף ללמוד מנסיונו-הוא. אין מצביא טוב שאינו מספם את הקרבות האחרונים בפני עצמו ובפני קניינו על-מנת ללמוד מהם. וביתוד נכון הדבר לגבי הזקנים, כי בזקנים חכמה ותבונה באורך ימים. הללו לא נשאר להם, למעשה, אלא העבר, כי הם עומדים על עברי פי קבר, ולא רק שהם רוצים ללמוד מנסיונם — הם שואפים גם להנחיל אותו לאחרים. רבים הם כותבי האוטוביוגרפיות לעת זקנה, והמספמים בצורה כזאת את חייהם למען הדורות הבאים, כדי שיהנו מהסיפוק שחיהם לא היו לבטלה.

והשאלה השניה מה פירושה? לא כל אדם שואל את עצמו שאלה זו. יש הבוחרים שגורלם יסחף אותם. אין הם קובעים לעצמם קו ישר ללכת לפיו, אלא שרוח-הגורל נושאת אותם בקו עקלתון. וכאן יש הבדל עקרוני בין אדם התולך לפי שאיפה מסוימת, לאור אידיאל מסוים, ובין אדם שאין מטרה כזו לנגד עיניו. נוכל להדגים את ההבדל הזה בשתי דמויות, נביא-האמת ונביא-השקר, המשורר האמיתי ומשורר-החצר. נביא-האמת והמשורר האמיתי — שניהם עשו את חשבון-הנפש האמיתי, שניהם קבעו את דרכי חייהם, ואילו נביא-השקר ופייטן-החצר — שניהם תלויים בגורמים חיצוניים: זה בחסדו של המון וזה בחסדו של הפטרוֹן.

אגב: השאלה "לאן אני הולך?" מוצאת את ביטוייה לעתים קרובות בתנועות-הנוער שלנו. אמנם, קשה לדרוש מעור בגיל רך שיכיר במטרת תנועת-הנוער שעמה הוא נמנה. יהיה בכך גם מן הזיוף אם נער זה יקום יום אחד וישנן את דברי מחנכו: "אינני בא לפעולה משום שאני אוהב להתבדר; אינני בא לפעולה מפני שאני משתעמם בבית; אני בא לפעולה מפני שלנגד עיני עתיד האומה וכו'". ואף-על-פי-כן נעשה חשבון-נפש זה בתנועות-הנוער, כי לכל זרם חינוכי יש דמות מסוימת שאליה הוא נושא את עיניו: באנגליה זהו הג'נטלמן, בונה האימפריה; ברוסיה — הפועל בעל פריון-העבודה הגדול ביותר. לפעמים גם הספורטאי, החייל וכיוצא בהם משמשים דמות זו. אצלנו קשה להגדירה: יש בה הרבה מן החלוק, מכובש-השממה בכל ענפי החיים, ויש בה עוד גונים שונים. על-ידי העמדת דמות זו לפני הנוער, על-ידי העמדת המטרה הסופית לנגד עיניו

מימי קדם, במשך תקופות ודורות ועד היום הזה, לא נשתנה יסוד אחד בחיי אדם: מלחמת-הקיום. יש הרואים בכך אחד מיסודות-הטבע; יש הרואים זאת כמתת-אלוהים מיוחדת. אולם עובדה היא, שחיי האדם אינם אלא שרשרת אחת של פעולות לשם סיפוק שאיפות-יוריציו.

וקשה לו לאדם לעמוד לפתע, באמצע ההליכה נגד הרוח, ולהתחיל להרהר — לעשות את חשבון-הנפש שלו. האדם נסחף עם החיים והזמן, הוא הולך בתוך אבק החיים, בתוך הזוהמה, בתוך כל החילוניות של המלחמה על פרנסתו. וכן הוא הולך בקו קבוע, שייתכן והוא קבוע מדורות. הוא אינו מרים את ראשו — הוא מסתכל רק במכשולים שעל דרכו, כדי שלא תמעדה רגליו, וברגלי זה ההולך לפניו.

רק אם נבין את כוחם של כל הגורמים האלה בחיי אדם, המרתקים את מבטיו לרגלי ההולך לפניו, נוכל להבין מהו החדוש, מהו הכוח הרב הדרוש לאדם כדי להרים את ראשו, כדי להשקיף גם מעבר להווה ולקשר את עברו ועתידו. לא תמיד נושאת השקפה זו פירות: יש והאדם משקיף, ולאחר-מכן הוא אנוס לכוף את ראשו. יש והוא רואה בעד גדר-הקנים את הפלא היושב בין אבי-הנחל — הולך הלאה. אולם גם אז אין חשבון-הנפש של האדם עיקר; הוא נושא פירות של ערכי-נפש.

מכאן נבין את מהותו של חשבון-הנפש. חשבון-הנפש אינו אלא התגלות כל עצמיותו של האדם, כל המקורי והאיש, ויצאתו — ולו רק לזמן קצר — מתוך קליפתן של השפעות חיצוניות. רבים אמרו שנפשו של אדם מורכבת למעשה, בחלקה הגדול ביותר, מהשפעות-חוץ, השפעות סביבתו והשפעות של דורות קודמים. ואף זאת: חלק גדול ביותר מפעולותיו היומיומיות נובע מתוך הרגל בלבד. כיצד? מתוך גורמים ויצרים שונים אנוס אדם לחיות בחברה. בחיותו בחברה אין הוא מחקה בלבד אלא גם קולט את הרוח התמונית. הוא נבלע ומתמזג בחברה, ומושפע מהלך-הרוח הרעיוני, הפוליטי וכו'. כדי לקבל יתרונות מסוימים, שרק החברה מסוגלת לתתם לו, מוותר האדם על החופש — הן על החופש לעשות מה שלבו חפץ, והן על החופש לפתח מחשבה עצמית. ייתכן שהגדרה זו כללית מדי. יש אנשים מאנשים שונים. יש המסוגלים לפתח את רוחם דוקא בהימצאם בחברה, יש אמנם המסוגלים ליצור רק אם החברה מעודדת אותם. אולם לא כן האדם הפשוט. לאשרנו, קיים בלב "האדם הפשוט" עוד יצר אחד, והוא יצר התבודדות. אין אני מתכוון להתבודדותם של נזירים, או להתבודדותו של אמן באחד מאיי האוקיינוס השקט. כוונתי לבריחה, לבריחה הרגילה משאון החברה. היו שהמשילו את החברה לחבורת קיפודים המצטופפים, כלילה קר, ליד מדורה. כשהם מתקרבים אליה הם נדקרים זה במחטיו של זה, ואז הם מתרחקים שוב לקור, וחוזר חלילה. אבל שעה זו של התרחקות

ניתן כיוון להתפתחותו, ניתנת תוספת לערכיו החינוכיים. כמוכן, שחשבוֹן־הנפש בתנועת הנוער אסור לו שיהיה מפורט מדי; אסור שהמדריך יכפה את סכום חשבוֹן־הנפש שלו על החינוך: כל חניך חייב לפתח את מחשבתו העצמית הוא.

יש עוד פרט אחד חשוב השייך להרהוריו של האדם היושב, נשען על מרפקיו, ליד השולחן ולפני עשיתו. אני מתכוון לביקורת העצמית. האדם נוהג לבקר הרבה: הוא מבקר את הממשלה, הוא מבקר יצירות אמנותיות שהוא מבין או שאינו מבין, הוא מבקר דעות הגשמיות בחברה. קל יותר למצוא קיסם בעיני אחרים, אולם קשה לו למצוא את הקורה שבעיני עצמו. דבר זה מסתבר בנקל עלידי העובדה שאדם עיניו בראשו והוא משקיף על כל מה שמסביבו, אך אין הוא כולל את עצמו בתמונה הכללית. אולם, בשעה של התבודדות כל מעייניו של אדם נתונים רק בעצמו — ואז הוא מבקר. הביקורת העצמית הבריאה היא זו המביאה לידי חרטה. האדם מכיר בעוולות שעשה, הוא מכיר בפגיעות שפגע במתכוון או שלא במתכוון, או שהוא מכיר בכך שדרך־חיו אינה מוסרית. וגדול כוחה של תשובה: היא מסוגלת להעמיד את האדם על בסיס חדש, או כמו שנאמר ב"איוב" — לחדש את בקרו מצהרי־חיו: "ומצהרים יקום חלד, תעפה כבקר תהיה". ככל שאדם התפתח יותר, כן הרגיש יותר בערכה של התשובה. במקום הרעיון הישן שעל כל חטא צריך לחול עונש, התחדש הרעיון, שהתשובה, הנובעת מתוך חשבוֹן־נפש מעמיק של האדם, מכפרת על עוונותיו. מובן, שגם דתות אחרות הדגישו את ערכה של התשובה. בנצרות אנו מוצאים צורה של חשבוֹן־נפש: הוידוי. צורה זו יכולה, אמנם, להיות המונית, וייתכן שיאבד ערכה האמיתי, אבל ביסודה הרי ערכה רב: כשאדם עושה את חשבוֹן־נפשו הוא מוכרח להתפרק. אין אדם יכול לבנות על ההריסות, הוא מוכרח לפנות אותן. משל לתלמיד שאינו מסוגל ללמוד פרק שני בספרו עד שלא נבחן על הראשון, וכשמציקים לאדם עוונות, הוא בא ומשתפך לפני הכומר, וזה פוסק לו עונש לכפר על חטאיו. נענש — והרי הוא שוב זכאי. עתה יוכל לבנות על המגרש המתפנה מהריסותיו בנין של חיים טהורים או משוקצים — כרצונו.

עד כאן על חשבוֹן־הנפש הבריאה, או על הביקורת העצמית הנבונה. יש וחשבוֹן־הנפש מוביל גם בדרכים שאינן נכונות, יש והוא מביא לידי פטליזם. בו ברגע שאדם כולל את עצמו במסגרת של הכלל, במסגרת היקום כולו, הוא רואה עד כמה הוא דל ואפסי, הוא מבין שחיייו הם כצל חולף ועובר, הוא מתחיל להרהר במוות, ואין הרהורים אלה נותנים לו עידוד כל־שהוא, אין הם מעלים אותו על הדרך הנכונה. הוא מכיר בחולשתו, ואז הוא מתאיש. פילוסופים אלה משתקעים לבסוף בשלוה של חוסר־יצירה ומשקיפים אל העולם מבעד לאשנב הצר של תאם האפל במבט יגע ומעורפל. ולעומתם יש אשר לא השכל משמש להם מורה־דרך בשעת

חשבוֹן־הנפש, כי אם הרגש, הדמיון. מבחינה זו נוח לו דוקא לזה שלא נתברך במידה יתירה של חכמה ותעמקות בהרהוריו. האדם השטחי, וייתכן גם העלוי, נותן לדמיון להכין לו ארצות־פלא שיגיע אליהן אחר מותו. זהו גן־העדן של היהודים, וזה הנירונה של ההודים, זהו העולם הבא של המצרים הקדמונים. למעשה, לכל דת יש עולם כזה מוכן לחסידיה. יש מן הבלתי־מאמינים המקנאים במאמינים; יש המסתכלים בהם במבט של לעג, או סתם בחיוך של טוב־לב; ויש המוצאים בחשבוֹן־הנפש הדתי פגע־רע לחברה כיון שהאמונה בדת מובילה את האדם בעינים עיוורות ושוללת ממנו את ההתפתחות הבריאה.

עד כאן על חשבוֹן־הנפש הדתי. יש עוד שטח נרחב בחיי־אדם בו מתגלה חשבוֹן־הנפש בצורתו הפוריה ביותר: האמנות; ליתר דיוק — האמנות לשמה. בספרות מתגלים הרהוריו האישיים של הסופר בצורות שונות; בעיקר — בליריקה. דוגמה טיפוסית לכך הוא ביאליק. אצלו משתלבים הרהורים אלה עם תיאורי־טבע יוצאים־מך־הכלל. ביאליק היה חושף מדי פעם בפעם את הטבע בצורה חדשה, בהתאם להרהוריו האישיים באותה שעה. כשהוא מהרהר על אהבה אבודה, הוא שר על "גבעולי־אשתקד" ועל הכוכבים שרימו אותו. וכן מתמוזג אצלו חשבוֹן־הנפש הלאומי עם שירת הטבע, כמו בשירו "בשדה". הטיפוסי לביאליק כאן הוא, שמעולם אינו פוסק מלהרהר ולחזות. אף־על־פי שהוא נסחף עם החיים, למעשה כל חיו הם שורה אחת של חשבונות־נפש, של קידוש הטבע.

ברור שביאליק הוא רק אחד מני רבים. מבין הציירים שאמנותם נבעה מתוך חשבוֹן־נפש, ששימש מהפכה בחייהם, נקח לדוגמה את ואן־גוך. הוא היה אדם פשוט, עוזר בבית־מסחר, איש־דת, עד שנקלע יום אחד לכפר שבצפון צרפת. שם ראה משהו שזיעזע אותו: הוא ראה תנאי חיים שאינם ראויים גם לכלב, ראה תינוקות גוועים ברעב, ראה אנשים קופאים מקור בעוד שלידם ערימות פחם שאין ידם משגת לקנותו, ראה פועלים מתים תחת מפולות במכרה, בהשאירם משפחה ללא פרנסה. וזעזוע נפשי זה שימש מפנה בכל חייו: שם, בכפר הכורים, התחיל לשרטט את רישומי־העפרון הראשונים שלו. — בסיכומי של דבר: עצם מהותה של האמנות האמיתית היא דבר שבקדושה, שאין לו שייכות לחיי יום־יום. משום כך אין פלא שהיצירות האמנותיות הגדולות ביותר נוצרו דוקא בשעות התיחדות האמן עם נפשו.

ראינו את ערכו החיובי של חשבוֹן־הנפש, את הערך היוצר. ראינו גם את הערך ההורס של הפטליזם, הנוצר בזמן שהאדם מתחכם יותר מדי, מנסה לקבוע את גורלו, ללא השפעת גורמים ורגשות מן החוץ. וכמו שאמר כבר קהלת: "שֶׁזֶר רוּחַ לֹא יִקְרָע וְרֵאָה בְּעֵינֵי לֹא יִקְצֹר". טוב לו לאדם שלא יעמיק מדי בחשבוֹן־הנפש שלו, טוב לו שיבחר קו עיקרי ללכת בו — אולם את הפרטים הוא חייב להשאיר לגורלו: ישחק לו כלבבו!